

KÖŞK MEDRESE - SULİ PAŞA KÜMBETİ MAZGAL PENCERELERİNDE YER ALAN KABARTMALARIN İKONOĞRAFİSİ HAKKINDA

ABOUT ICONOGRAPHY OF RELIEFS IN THE KIOSK MADRASAH - SULI PASHA DOME EMBRASURE

Alev ÇAKMAKOĞLU KURU*

Öz

Kayseri’de bulunan Köşk Medrese ve Kümbeti, Türk mimarlık tarihinin önemli eserleri arasında yer almaktadır. Özgün bir plana sahip olan Eretna Beyliğine ait bu yapı, kapsamlı denilebilecek araştırmaların konusunu da teşkil etmiştir. Aslında bu yapının öncelikle Emir Alaeddin Eretna tarafından bir hanikâh olarak yapıldığı, bir ara da medrese işlevi gördüğü bilinmektedir. Kapalı mekânlarının yanı sıra yapının avlusunda Emir Eretna’nın eşi Suli Paşa için yaptırdığı kümbet de yer almaktadır. Makalemizin konusunu da bu kümbet’in mazgal pencerelerinin üstünde bulunan kabartmalar oluşturmaktadır. Bu makalede, bazı araştırmacıların taşçı ustalarına ait damgalar olarak nitelendirdikleri bu kabartmaların aslında üç dilimli taşlarla benzerliğine dikkat çekilmekte ve ikonografisi üzerinde durulmaktadır. Eski Türk inançlarında kadınların ve çocukların koruyucusu Umay Ana ile başlayan, İslam inancı ve tasavvufu ile yoğrulan üç dilimli tacın ifade ettiği anlamlar ve bu anlamları simgeleyen üç dilimli taç şeklinin eserlerdeki izleri üzerinde durulmaktadır. Türk sanatının farklı dönemlerinde çeşitli malzeme, teknik ve üsluplarda karşımıza çıkan “üç dilimli taç” Suli Paşa Kümbeti örneğinde değerlendirilmektedir. Bu araştırmada camilerde taç kapı, minber ve mihraplardaki süslemelerde de görülen üç dilimli taşların Türk Sanatında ağırlıklı olarak mezar taşlarında yer aldığı belirtilmektedir. Üç dilimli taca sahip mezar taşlarının cinsiyet ayrımı olmamakla birlikte daha çok kadınlara ait olduğu görülmektedir. Ve üç dilimli taçla sonlanan mezar taşlarının Allah’a teslimiyetin, inancın olduğu kadar mezar sahibinin hayat yolculuğundaki son durağının da ifadesi olabileceği üzerinde durulmaktadır. Makalede; İslam tasavvufunda derviş kıyafetlerinin önemli sembol parçalarından biri olan tacın aslında, manevi saltanat tacını simgelediği ve mutlak anlamda Hz. Muhammed’e mahsus olduğu, derviş taşlarından üç dilimli olanlarının dünya menfaatlerinden uzaklaşmayı, Allah rızası için gayret göstermeyi, hatta bunun için yapılan bütün fedakârlıkları bile unutmayı simgelediği hatırlatılmaktadır. Köşk Medrese’de Suli Paşa’ya ait olan Kümbetin mazgal pencerelerinin üzerindeki üç dilimli taca benzeyen şeklindeki kabartmalarla da Allah ve resulüne teslimiyetin yanında ve bu özelliğinden dolayı üç dilimli taç şeklindeki bu kabartmaların bu kümbette yatan ölümlerin ahiretteki koruyucusunu simgeleyebileceği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk sanatı, medrese, kümbet, taç, ikonografi

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Ankara.

ORCID ID: 0000-0002-0002-3160 ♦ E-mail: alevkuru@gazi.edu.tr

Abstract

Köşk Madrasah and Dome located in Kayseri is among the important works of Turkish Architecture History. This structure, which belongs to the Eretna Principality, which has a unique plan, was the subject of extensive research. In fact, it is known that this building was first built as a hanikah by Emir Alaeddin Eretna, and that it served as a madrasah. In addition to its closed spaces, there is also the Dome built by Emir Eretna's wife Suli Pasha in the courtyard of this building. The subject of our article is the reliefs on the embrasures of this Dome. In this article, it is pointed out that these reliefs, which some researchers describe as stamps of stonemasons, are actually similar to three-slice crowns, and their iconography is emphasized. In the old Turkish beliefs, the meanings of the three-slice crown, which started with the protector of women and children Umay, kneaded with Islamic belief and mysticism, and the traces of the three-slice crown shape symbolizing these meanings are emphasized. The "three-slice crown" that we encounter in various materials, techniques and styles in different periods of Turkish Art is evaluated in the example of the Suli Pasha Dome.

In this study, it is stated that the three-slice crowns, which are also seen in the ornaments on the gates, the pulpit and the altar in the mosques, are mostly found in the tombstones in Turkish Art. It is observed that the gravestones with three-slice crown are mostly women, although there is no gender discrimination. And it is emphasized that the surrender of the gravestones, which end with a three-slice crown, can be the expression of your faith as well as your last stop on the life journey of the grave owner. In the article; The crown, which is one of the important symbol parts of dervish clothing in Islamic Sufism, actually symbolizes the spiritual reign crown and in the absolute sense, It is reminded that Hz. Muhammad, who is a three-slice of the dervish crowns, symbolizes getting away from the interests of the world, striving for the sake of Allah, and even forgetting all the sacrifices made for it.

It is stated that the reliefs in the form of a three-slice crown can symbolize the protector of the dead in this Dome, besides the surrender to Allah and his prophet with the reliefs on the porthole windows belonging to Suli Pasha of the Köşk Madrasah, and due to this feature.

Keyword: *Turkish art, madrasah, tomb, crown, iconography*

Giriş

Köşk Medrese, Kayseri ili, Melikgazi ilçesi, Köşk Mahallesi'nde bulunmaktadır. Aslında Şeyh Evhadeddin-i Kirmanî'nin müridleri için bir hanikâh olarak yapılan ancak bir ara medrese olarak da kullanıldığı için Köşk Medrese adıyla bilinen bu yapı dışardan dikdörtgen şeklinde kalevari görünüştedir (Fot. 1). Kuzey cephesinin ortasında bulunan kapıdan girişte yapının iki kat halinde kapalı, beşik tonoz örtülü mekânları yer almakta, bu mekânların önünde ise merkezinde bir kümbet bulunan kare avluyu beşik tonozlarla örtülü sekizgen bir revak çevrelemektedir¹ (Çiz. 1).

Kümbet günümüze gelemeyen taç kapısı üzerindeki kitabesine göre Uygur Türklerinden olan Emir Eretna tarafından eşi Suli Paşa için H.740/M.1339-40 yılında mimar Kaluyan bin Lokman'a yaptırılmıştır². Alâeddin Eretna, eşi Suli Paşa,oğlu Gıyaseddin Mehmed Bey, torunu Alâeddin Ali Bey'in mezarlarının bulunduğu belirtilen kesme taş bu kümbetin kare oturtmalık üzerinde yükselen sekizgen gövdesi içte kubbe dışta bunu saran piramidal bir külahla örtülmektedir³ (Fot. 2). Köşelerde oturtmalıktan külah saçağına kadar uzanan sütunçelerle sınırlanan sekizgen gövdenin her bir cephesi sivri kemerli sağır nişlere sahiptir. Kümbetin çift yönlü merdivenle çıkılan kuzeyde taç kapısı, diğer üç yönde dikdörtgen birer penceresi ile bunların üst tarafında mazgal pencereleri yer almaktadır. Kümbet merdivenlerinin altında ise sonradan yapıldığı belli olan mihrabiye görünüşlü bir niş bulunmaktadır.

Orta Asya'nın tutulan mimari elemanlarının İslami düşünceyle kaynaştırıldığı görülen, avlunun ortasında yer alan bu kümbetin hâkim unsur olduğu Köşk Medresenin planına Anadolu'da en yakın örnek Tercan Mama Hatun Kümbeti olmakla birlikte Köşk Medrese, Anadolu Türk Mimarisinde benzeri olmayan bir plana sahiptir⁴.

Suli Paşa Kümbeti Mazgal Pencerelelerinde Üç Dilimli Taç

Kümbet oturtmalığının mukarnaslı kornişi, sekizgen gövdenin köşelerindeki sütunçelerin kaidesindeki bitkisel kabartmalar, taç kapıda yer alan geometrik ve bitkisel bezemeli kenarsuları ve kümbet gövdesini üstte sınırlayan yazı kuşağı Suli Paşa Kümbetinin belli başlı süslemelerini oluşturmaktadır. Bu makalenin konusunu da teşkil eden mazgal pencerelerin üzerinde yer alan, bazı araştırmacıların taşçı işaretleri ya da damgası olarak nitelendirdikleri şeklindeki kabartmalar da kümbetin süslemeleri arasında sayılabilir⁵ (Fot. 3, 4).

Bazı araştırmacıların ileri sürdükleri gibi Eretna Beyliğinin sultanı Emir Eretna'nın eşi olan aynı zamanda devlet yönetiminde söz sahibi güçlü bir karakter

1 Kuru,1998,98-99,103-104,Çiz:38.

2 Sönmez,1995,329.

3 Kuru,1998, 102.

4 Kuru,1998,104-105.

5 Şaman veYazar,1991,305;Kaya,2017,10.

Suli Paşa için yaptırdığı böyle önemli bir eserde mazgal pencerelerin üstünde, yüksek kabartma olarak bir taş ustasına ait işaretin yer alabileceği düşüncesine katılmayı uygun bulmuyoruz. Bilindiği üzere genelde yapılardaki taşçı ustaların işaretleri, damgaları çizikler halinde taş yüzeylere kazınarak ve ancak dikkatle bakıldığında görülebilecek şekilde karşımıza çıkmaktadır⁶. Oysa Köşk Medrese'nin kare şeklinde, etrafını dolaşan bir revakla sekizgene dönüşmüş avlusunun orasında yer alan Suli Paşa'ya ait bu kümbetin doğu, batı ve güney cephelerinin üst kısmında bulunan mazgal pencerelerin üstünde adeta üç dilimli bir taç gibi görünen H şeklindeki kabartmalar, kümbetin taç kapıdan sonra en dikkat çekici unsurları olarak fark edilmektedir.

Bu kabartmaların mazgal pencereler üstünde bu şekilde varlığı, taş ustalarının işaretleri olamayacağı gibi sadece süsleme amaçlı olarak yapılamayacağı gerçeğini de göz ardı etmemeyi gerektirmektedir. Öncelikle bunları bir soy, ya da aile damgası olarak ele almanın daha yerinde olabileceği inancıyla yaptığımız araştırmalar bizi bu kabartmaların sembolize ettiği bir Eretna Beyliği ya da onunla bağlantılı bir boy damgasına götürmedi. Aslında bu noktada dikkatimizi çeken unsur Suli Paşa Kümbeti'nde H şeklindeki kabartmaların cephelerin üstündeki mazgal pencereleri adeta taç gibi sınırlandırmasıydı.

Üç Dilimli Taç İkonografisi

Taç, Türk Dil Kurumu'na ait sözlükte soyluluk, iktidar, güç ve hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık olarak geçmektedir. Köşk Medresede bulunan, Emir Eretna tarafından eşi için yapılmış bu kümbette mazgal pencere üstlerinde yer alan H şeklindeki kabartmaların taç olarak tanımlanabileceği fikri, onun için yakışan bir yorum özelliğini taşıyabilmekte ve tacın öncelikle bir beyin, yöneticinin, bir emirin yaptırdığı böyle bir kümbette süsleme elemanı olarak kullanılabilmesi düşüncesi akla uygun gelmektedir.

Evhadeddin-i Kirmani'nin müridlerinin türbedarlığındaki Suli Paşa Kümbet'inde artık ölümle maddi dünyadaki cismani görüntüsünü kaybetmiş bedeninin ruhani bir dünyaya açılması bu taçlı pencerelerle sembolleşmiş olmalıdır. Türklerin pek çok sanat eserinde karşımıza çıktığı üzere Köşk Medrese denilen bu hanikâh yapının ve avlusundaki kümbetin de gerek plan gerekse süslemelerinde Türklerin İslam öncesi inançlarının İslamiyet'le yoğrulmuş izleri görülmektedir.

Suli Paşa için yaptırılmış kümbetin aslında bir revakla sekizgene dönüşen kare bir avluda, kare bir kaide üzerinde sekizgen bir gövdeyle yer aldığını belirtmiştik. Kare, dörtgen, dört köşe Türklerde dünyayı ve dört ana yönü, sekizgen ise dünyayı (yeri) sembolize eden kare ile göğü temsil eden kubbe arasındaki bağlantıyı, geçiş evresini simgelemektedir⁷. Ezoterik ekole göre 7' den sonra gelen 8 diriliş, yeniden başlama ve şekil değiştirmenin simgesi olarak da değerlendirilmekte, yenilenmenin, ölümsüzlüğün sembolü olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan, Hz. Muhammed'in bir hadisinde

6 Yelen, 2019.

7 Çoruhlu, 2000a, 199.

cennetin sekiz kapısı olduğunu söylediğinden bahsedilmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Hakka Suresi'nde kıyamet, göğün yarılması anlatılırken 17. Ayeti "*Melekler de onun kenarlarındadır. O gün Rabbinin tahtını, üstlerinde sekiz melek taşır.*" mealindedir⁸. Böylece kareden sekizgene kurgulanan Köşk Medresedeki avlu ve kümbet düzeni bu dünyadan öteki dünyaya geçmeyi ve mezarda yatanların mekânlarının da cennet olması duasını adeta şekle dönüştürmektedir. Üzerinde durduğumuz üç dilimli taçlara benzettiğimiz kabartmaların yer aldığı mazgal pencerelerin ise Türklerin önem verdikleri yönlerde kümbetin doğu, güney ve batı cephelerine açıldıkları da ayrıca dikkat çekmektedir⁹.

Hun dönemine ait buluntularda da karşımıza çıkan "üç dilimli taç" şeklindeki başlık eski Türk inançlarında Göktanı yanında önemli bir unsur olan kadınların, çocukların koruyucusu, bereketin ve soyun sembolü Umay Ana'yı ifade etmektedir¹⁰ (Fot. 5). Umay Ana'nın üç dilimli tacının dini ya da siyasi açıdan önemli şahısların tasvirlerindeki halelerle ilişkilendirilmesi de söz konusudur¹¹. Göktürlere ait Orhun Anıtlarından Kültigin Yazıtı'nın doğu cephesinde 31. satırda "Umay misali annem hatunun kut'u sayesinde, kardeşim Kültigin erkeklik adını elde etti" yazılıdır. Bununla Han'ın Göktanıyı, Hatunun da Umay'ı temsil ettiği anlaşılmaktadır¹².

Göktürk devri resim ve heykellerinde Umay figürleri karşımıza üç dilimli taca ya da başlığa sahip olarak çıkmaktadır. Üç dilimli taçlar Hun dönemi buluntulardaki figürlerde görünmekle birlikte Göktürk zamanında özellikle Uygurlarda cinsiyete bakmadan tasvirlerde kadın ya da erkek figürlerde zenginleşerek yer almaktadır (Fot. 6, 7).

Üç dilimli taç veya başlıklar İslamiyet'in kabulünden sonra Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerinde de varlığını devam ettirmişlerdir¹³. Selçuklulara ait eserlerde yer alan insan ve melek figürlerinde Osmanlı dönemi Mi'racnâme veya Siyer-i Nebî gibi minyatürlü yazmalardaki meleklerde üç dilimli taçlar görülmektedir¹⁴ (Fot. 8, 9, 10).

Fark edileceği üzere Uygur Türklerinden olduğu söylenen Emir Eretna tarafından eşi için yaptırılan kümbetin mazgal pencereleri üstündeki kabartmaların üç dilimli taç şeklinde olması Türk Sanatındaki bir geleneğin devamı niteliğindedir. Pencereyi üstte taçlandıran bu kabartmanın dilimlerindeki üç sayısının nasıl bir anlamı olabileceği sorusu bizi öncelikle yeryüzü (orta dünya), yer altındaki karanlık dünya (aşağıdaki dünya), gökteki (yukarıdaki) dünya olarak âlemi üç bölümden ibaret sayan eski Türk inançlarına götürmektedir¹⁵.

8 Ögel, 1993, 93; Ersoy, 2000, 36; Kuru, 2017, 89.

9 Özkan, 2002.

10 Çoruhlu, 2000b, 123; İndirkaş, 1990, 39, 40.

11 Çoruhlu, 2000b, 101, 102.

12 Çoruhlu, 2000a, 39.

13 İndirkaş, 1990, 27-54, 61-66.

14 Taşçı, 1998, 52; Aksoy ve Kutluay, 2002, 294; Bozkurt, 2010, 362- 363; Temekoğlu, 2018, 125, 136, 140.

15 Yardımcı, 2009, 637.

Başı, ortası ve sonu olan ilk “gerçek sayı” olarak görülen “üç”, başlangıç orta ve son olarak da hayatın üç aşamasını da kapsamaktadır¹⁶. Türk destanlarında, masallarında önemli bir yere sahip olan “üç” sayısı Uygur dönemine ait “Maniheist etkiyle yazılan “Şuastvanift” te “üç tamga” olarak ağzın, könglün,élgın; yani dilin, kalbin, elin damgasına uymadığında Tanrı’dan bağışlanma diler.” açıklamasında yer alacak ve bu sözler Türklerin İslam’ı kabulü sonrasında Bektaşilik düşüncesinde karşılığını bularak Bektaşiliğin sülûk töreninde talibin kulağına “Eline, diline, beline sağ ol!” diye fısıldanacaktır¹⁷.

Kötülüğe teşvik eden ruh, suçlayan ruh, huzurlu ruh olarak tasavvufi ruhun “üç derece” olarak sınıflandırılması, Bektaşilikte ulaşılmaya gereken “üç mertebe”, Şiilikte “Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali’yi” işaret etmesi, Mevlevilikte derviş adayının postta “üç gün” beklemesi İslam tasavvufunda üç sayısı ile ilişkilendirilen unsurlar arasındadır¹⁸.

İslam tasavvufunda derviş kıyafetlerinin önemli sembol parçalarından biri olan tacın aslında, manevi saltanat tacını simgelediği ve mutlak anlamda Hz. Muhammed’e mahsus olduğu, sûfilerin ise onun naipileri olarak bu tacı başlarına giydikleri ileri sürülmektedir. Canı, ruhu ve hayatı olduğu bildirilen tac’daki bu ruhun kaynağının Hz. Muhammed’e ait olması, başa konulmasıyla tacın hayat bulduğu, yere konulmasıyla öldürüldüğü belirtilerek taçların bir insan gibi alın, yüz, göğüs ve ele sahip oldukları belirtilmektedir. Miraca davet esnasında Hz. Muhammed’e Cebrâil eliyle verilen tac’ın alını “Allah’ın arşı”, yüzü ve göğsü “Allah’ın evi”, eli ise “Allah’ın elidir” ifadesiyle ilahi özelliğinden bahsedilmektedir¹⁹. Şemsi Tebrizi’ye ait olduğu belirtilen tacın da üç dilime sahip olması yanında dilimlerin bulunduğu kısma Kelime-i Tevhid’in yazılmış olması ile İslam’ın özü başta taşınmakta, yaşatılmakta ve bir anlamda baki olanın sadece Allah olduğu kavramına vurgu yapılmaktadır²⁰ (Fot. 11). Allah ve resulüne teslimiyetin bir göstergesi olduğu da ifade edilen taçlar arasında üç dilimli olanlarının tasavvuf dünyasında terk-i dünya, terk-i ukba, terki terk gibi sembolik birçok anlamı da bulunmaktadır. Yani üç dilimli taç dünya menfaatlerinden uzaklaşmayı, Allah rızası için gayret göstermeyi, hatta bunun için yapılan bütün fedakârlıkları bile unutmayı simgelemektedir. Bunlar, Osmanlı devrinde tarikat mensuplarının hayatta iken giydikleri taç denilen başlıklarının ölümleri sonrasında mezar taşlarında görsel varlığını sürdürmüş olmasının nedenleri arasındadır.

Suli Paşa için eşi Emir Eretna tarafından yaptırılan kümbetin mazgal pencerelerinde yer alan üç dilimli taca benzettiğimiz şeklinde kabartmaların benzerleri gerek Selçuklu ve Beylikler, gerekse Osmanlı dönemlerinde daha çok mezar taşlarında karşımıza çıkmaktadır. Kayseri’de Seyyid Burhaneddin Mezarlığı’nda bulunan Eretna dönemine ait olduğu ifade edilen 1352 tarihli bir mezar taşı üç dilimli taçla

16 Schimmel, 2000, 69.

17 Erişen, Samancıgil,1966; Melikoff, 2006, 123-124; Usul, 2016, 222-23.

18 Çoruhlu, 2000a, 200.

19 Ceyhan, 2011, 119, 122, 130, 134.

20 Atasoy, 2000, 121-122.

nihayetlenmektedir²¹ (Fot. 12). Antalya Güzeloba Mezarlığı ve Hatay ili Hassa İlçesi Aktepe yerleşiminin güney doğusunda yer alan Aktepe Türkmen Mezarlığı'ndaki bazı mezar taşlarında tepelik kısmı üç bölümlü çıkıntılarla belirlenmiş şahidelere rastlanmakta, hatta bazılarında Köşk Medrese Kümbeti'ndeki pencere boşluğunun yerini nişlerin aldığı fark edilmektedir²² (Fot. 13, 14). Bu şekilde şahide tepeliği üç dilimli taç şeklinde sınırlanan mezar taşlarından birinde ise şahide alınına açılan niş içerisinde kabartma olarak bir insan figürünün varlığı bulunmaktadır²³ (Fot. 15). Mezar sahibini temsil ettiğini düşündüğümüz bu niş içerisindeki figür bizi Suli Paşa Kümbetinin üç dilimli taçlı mazgal pencerelerine götürmektedir. Halep Valisi Özdemir'in eşine ait olan 1487 tarihli mermer lahit de baş ve ayak kısımlarında şekillenen üç dilimli tacın güzel bir örneğini teşkil etmektedir²⁴ (Fot. 16).

Malatya Kırkkardeşler Mezarlığı'nda bulunan 16.yy.'a ait olduğu ileri sürülen bir mezar taşında şahidenin tepe kısmı yine üç dilimli taç olarak şekillendirilmiştir²⁵ (Fot. 17). Elazığ Baskil Mezarlığı'nda yer alan bir mezar taşına ait şahide Köşk Medrese Kümbeti'ndeki mazgal pencerelerde görülen kabartmalar gibi üç dilimli taca sahip olarak karşımıza çıkmaktadır (Fot. 18). Tire Müzesi'nde bulunan 1740 tarihli Hatice hanıma ait mezar taşı, Isparta Mezarlığı'nda bulunan Havva Kadın mezar taşı, Mardin Saraçoğlu Mezarlığı'nda 1900 tarihli Emine Hatun'a ait bir mezar taşı yine üç dilimli taçlara sahiptir²⁶ (Fot. 19, 20, 21).

Türk sanatında daha çok mezar taşlarında gördüğümüz üç dilimli taç Selçuklu devrinin önemli eserlerinden Konya Alâeddin Camii'nin 1155 tarihli ahşap minberinin kapısında da yer aldığı gibi özellikle Osmanlı döneminde Bursa Yıldırım Bayezid Camii (1390-95) mihrabında, İznik Yeşil Cami(1391) mihrabında, Edirne Eski Cami'nin(1401-1403) batı cephesindeki taç kapısında ve mihrabında, Edirne Gazi Mihal Camii(1421) taç kapısında, Üç Şerefeli Camii(1447) Minber kapısında, Üsküdar Mihrimah Sultan Camii(1548) minberi kapısında, Şehzadebaşı, Damat İbrahim Paşa Camii(1719-20) mihrabında, Erenköy Zihni Paşa Camii(1902-03) mihrabında olduğu üzere pek çok caminin belirleyici elemanlarını taçlandırmayı sürdürmüştür²⁷ (Fot. 22, 23, 24, 25).

Sonuç

Camilerde taç kapı, minber ve mihraplarında da eserlerin ait oldukları dönemin üslup özellikleri doğrultusundaki süslemelerle yer aldığını gördüğümüz üç dilimli taçlar

21 Sağıroğlu, 2018,70.

22 Çoruhlu, 2018,19; Temiz ve Kara, 2018, 242, 249, 252.

23 Temiz ve Kara, 2018, 270.

24 Tekeli, 2002,172.

25 Yavuz,2019 62,194.

26 Ebiri 2016,279; Bodakçı ,2017,122; Gök, 2019,67.

27 Karanfil, 2009,12,15; Oral, 2014,42; Khedr, 2016,142,184;Kara, 2017, 74.

Türk Sanatında ağırlıklı olarak mezar taşlarında karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet ayrımı olmamakla birlikte daha çok kadınlara ait olduğu görülen üç dilimli taçla nihayetlenen mezar taşları Allah'a teslimiyetin, inancın olduğu kadar mezar sahibinin hayat yolculuğundaki son durağının da ifadesi olmaktadır.

Köşk Medrese'de yine bir kadına, Suli Paşa'ya ait olan kümbetin mazgal pencerelerinin üzerinde yer alan bu üç dilimli taca benzeyen şeklindeki kabartmalar yok olan bir hayatı, kuş olan ruhun göğe doğru açılan bu pencerelerden uçmasını, tanrı katına, Allah'a ulaşmasını kavuşmasını çağrıştırmaktadır. Eski Türk inançlarında kadınların ve çocukların koruyucusu Umay Ana'nın başındaki üç dilimli taç, İslam inancında Allah'ın birliğine Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğuna imanla özetlenmektedir.

Bu iman tacı, Köşk Medrese kümbetinde şeklindeki kabartmalarla sembolleşerek orada yatan ölülerin ahiretteki koruyucusu niteliğini taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ş. ve Kutluay, S. (2002). Yazma Eserler Bölümü. *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Atasoy, N. (2000). *Derviş Çeyizi*. İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bodakçı, A. (2017). *Mardin Merkezde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*. Van: T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bozkurt, N. (2010). Taç. *İslam Ansiklopedisi*, 39, (362-363), İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi. [URL: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tac#1>]
- Ceyhan, S. (2011). Osmanlı Tâcnâme Literatürüne Göre Derviş Tacı ve Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet Risâlesi. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 25, 113-172.
- Çoruhlu, Y. (2000a). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2000b). Göktürk Sanatında Dini Nitelikli Heykeller ve Tasvirler. *Belleten*, 48/2000, 95 – 146.
- Çoruhlu, Y. (2018). Antalya Güzeloba Mezarlığı Nakışlı, Şekilli, Simgeli Mezartaşları. 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi - Bildiriler*, (19-38). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Ebiri, E. (2016). *Tire Merkezdeki Osmanlı Devri Mezar Taşları*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Lisans Tezi.
- Erişen, M. İ. ve Samancıgil, K. (1966). *Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik ve Alevilik Tarihi*, İstanbul.
- Ersoy, N. (2000). *Semboller ve Yorumları*, Bölüm I-II, İstanbul.
- Gök, N. N. (2019). *Isparta Merkezde Bulunan Mezar Taşları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İndirkaş, Z. (1990). *Türklerde Taç Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Kara, K. (2017). *Bursa Selâtin Camii Mihraplarında Yazı Kullanımı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

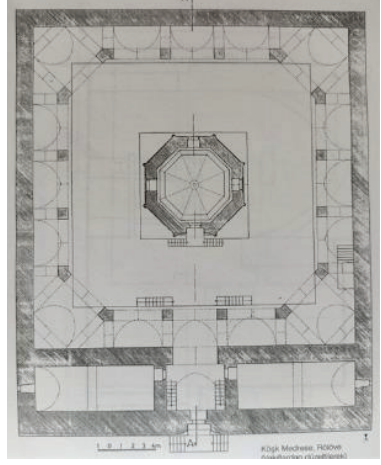
- Karanfil, Ö. (2009). *Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi Yapılarında Malzeme Kullanımı*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, İ. (2017). *Kayseride Eretna Dönemi Türbelerinde Taş Tezyinat*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Khedr, A. A. M. (2016). *İstanbul'daki Paşa Camilerinin Mihrapları (Kahire'deki Osmanlı Dönemi Mihraplarından Seçilen Örneklerle Karşılaştırılması)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kuru, Çakmakoğlu, A. (1998). *Kayseri'de Türk Devri Mimarisi*, Ankara.
- Kuru, Çakmakoğlu, A. (2017). Anıtkabir'deki Renkli Taş Süslemeler - İkonografik Bir Yaklaşım. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVI/1, 69-93. [URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/std/issue/27682/290790>]
- Melikoff, İ. (2006). *Uyur İdik Uyardılar*; (Çev.: Turan Alptekin), İstanbul.
- Oral, B. (2014). *Mimar Koca Sinan'ın İstanbul'daki Camilerinde Minber*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi, I*. Ankara
- Özkan, R., A. (2002). Türk Kültüründe Yönler. *Türkler Ansiklopedisi*, 427-433, Ankara.
- Sağiroğlu, Arslan, A. (2018). Seyyid Burhaneddin Hz. Mezarlığı, Mezarları ve Mezar Tasları. *Anadolu Selçuklu Dönemi ve Beylikler Devri, I*. Kayseri.
- Schimmel, A. (2000). *Sayıların Gizemi*. İstanbul. Kabalcı Yayınevi.
- Sönmez, Z. (1995). *Başlangıcından 15. Yüzyıla kadar Anadolu Türk -İslam Mimarisinde Sanatçılar*. Ankara .
- Şaman, N. ve Yazar, T. (1991). Kayseri Köşk Hanıkahı, *Vakıflar Dergisi*, XXII, 301-314.
- Taşçı, A. (1998). Selçuklu Mimari Süslemesindeki Alçı ve Taş Kabartma İnsan Figürlerinin Köken ve Gelişimi, *Vakıflar Dergisi*, 27, 47-64.
- Tekeli, G. (2002). Ahşap ve Taş Eserler Bölümü. *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*. İstanbul: Akbank Yayınları.

- Temekoğlu, E. (2018). *İstanbul Topkapı Sarayı ve Türk İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Siyer-i Nebi Yazmalarına Ait Minyatürlerdeki Melek Tasvirleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Temiz, M. ve Kara, D. (2018). Hassa-Aktepe Türkmen Mezarlığında Üçlü Düzendeki Şahideler Üzerine Bir İnceleme. *I. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları Sempozyumu (19-21 Eylül, Bakü) Bildiriler Kitabı*, 241-271. Bakü: Khazar University Press.
- Usul, İlimli, D. (2016). *İlhanlı Döneminde Uygurlar*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Yardımcı, M. (2009). Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Sayılar. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji*, Adana, 636-647. [URL: <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/18.php>]
- Yelen, R. (2019). Selçuklu ve İlhanlı Dönemi Ahlat Yapılarında Taşçı İşaretleri, *Turkish Studies - Social Sciences*, 14/5, 2737-2761.
- Yavuz, S. (2019). *Malatya Kırkkardeşler Mezarlığındaki Mezar Taşları*. Konya: T.C.Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

GÖRSELLER

Fot. 1: Köşk Medrese. (<http://www.havadankayseri.net/portfolio/kosk-medresesi/>)

Çiz. 1: Köşk Medrese Rölöve Planı. (Kuru, 1998)

Fot. 2: Köşk Medrese, Suli Paşa Kümbeti. (<http://www.kayszeriden.biz/icerik.asp?ICID=193>)

◀ **Fot. 3:** Suli Paşa Kümbeti Mazgal Pencerelelerinden. (<http://www.kayserden.biz/icerik.asp?ICID=193>)

▼ **Fot. 4:** Suli Paşa Kümbeti Mazgal Pencerelelerinde Kabartma. (<http://www.kayserden.biz/icerik.asp?ICID=193>)

◀ **Fot. 5:**
Umay Ana Tasviri.
(Çoruhlu, 2000)

▶ **Fot. 6:**
Uygur Prensi.
(<https://www.sanatinjolculugu.com/uygur-lar-ve-tapin-ak-lar/>)

Fot. 7:

Bezeklik, Vakıfçı
Prensler.

(<https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2014/08/bezeklik-magarasi-uygur-turk-resimleri.html?m=1>)

Fot. 8: Konya Kalesinden Melek Figürü (13.yy). (<http://www.selcuklumarasi.com/historical-items-detail/tas-kabartma-8>)

Fot. 9:

Bronz Ayna
(13. yy).

(<http://www.selcuklumarasi.com/historical-items-detail/zodiak-tasvirli-bronz-ayna>)

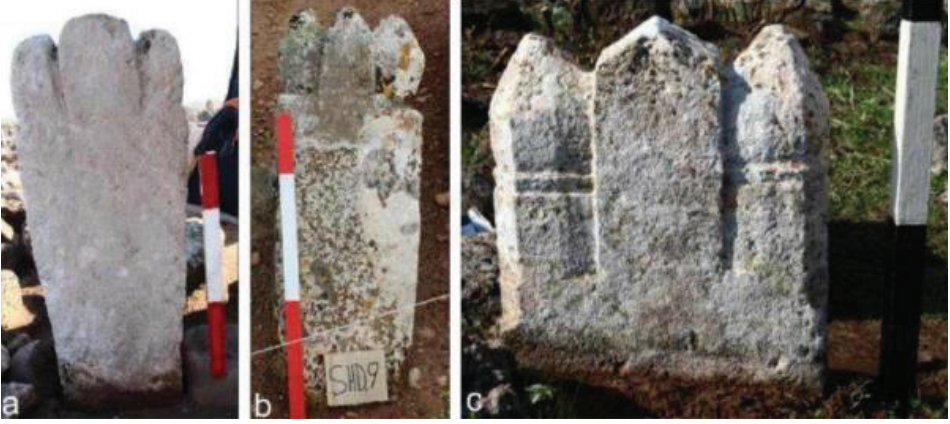
Fot. 10:
Miraç sahnesi,
Siyer-i Nebi,
Osmanlı Dönemi
(1594-95).
(Museum für
İslamische Kunst,
Staatliche Museen zu
Berlin)

Fot. 11: Şems-i Tebrizi'ye ait Taç. (Atasoy, 2000)

Fot. 12: Kayseri Seyyid
Burhaneddin Mezarlığı, Eretna
Devri'ne Ait bir mezar taşı.
(Sağiroğlu Aslan, 2018)

Fot. 13: Hassa Aktepe Türkmen Mezarlığı'ndan. (Temiz ve Kara, 2018)

Fot. 14: Hassa Aktepe Türkmen Mezarlığı'ndan. (Temiz ve Kara, 2018)

Fot. 15: Hassa Aktepe Türkmen Mezarlığı'nda niş kısmı insan figürlü mezar taşı. (Temiz ve Kara, 2018)

Fot. 16: Halep Valisi Özdemir'in eşine ait mermer lahit. (Tekeli, 2002.)

Fot. 17: Malatya Kırklar Mezarlığında bir mezar taşı. (Yavuz, 2019.)

Fot. 18: Elazığ Baskil Mezarlığı'ndan.

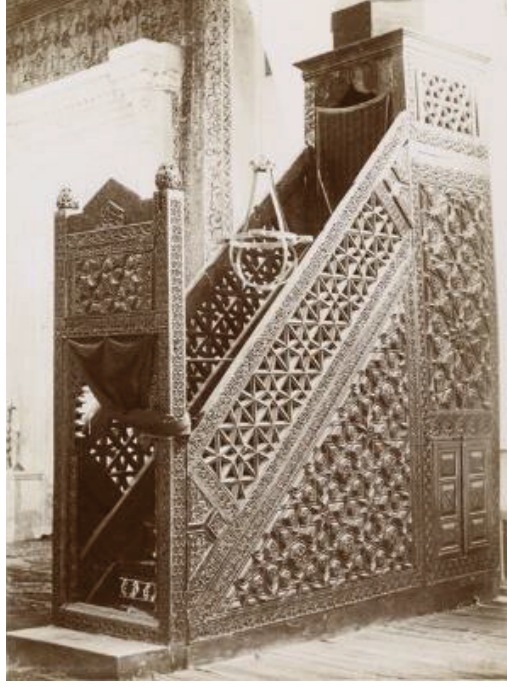
Fot. 19: Hatice Hanım'a ait Mezar Taşı, Tire Müzesi. (Ebiri, 2016.)

Fot. 20: Havva Kadın'a ait mermer mezar taşı, Isparta. (Gök, 2019)

Fot. 21: Mardin Saraçoğlu, Emine Hatun Mezar taşı. (Bodakçı, 2017.)

Fot. 22: Konya Alaeddin Camii minberi. (<http://www.eskiturkiye.net/3658/alaaddin-camii-minberi-konya-garabed-solakian-fotografi-1890-lar>)

Fot. 23: Bursa Yıldırım Bayezid Camii mihrabı. (Kara, 2017.)

Fot. 24:
Eski Camii batı
cephedeki taçkapı.
(Karanfil, 2009.)

Fot. 25:
Gazi Mihal Camii
taçkapısı. (Karanfil,
2009.)

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Dergisi

ISSN 1300-5707

Cilt: XXIX, Sayı: 2 Ekim 2020

Ege University, Faculty of Letters

Journal of Art History

e-ISSN 2636-8064

Volume: XXIX, Issue: 2 October 2020

İnternet Sayfası (Acık Erisim)

Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
Analytics
ESCI
Emerging Sources Citation Index

ULAKBİM
TR DİZİN

DOAJ

Crossref

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Academic
Resource
Index
ResearchBID

SÖBIAD